

ADITZAREN BIKOIZKETA FOKU-TOPIKOA DENEAN

Arantzazu Elordieta

(Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea)

Abstract

In this article I discuss two instances of V-doubling in Basque which display a dialectal distribution: (1) synthetic V-doubling in V-focalization contexts and (2) generalised V-doubling in V-topicalization contexts. The former is found in the western dialect, whereas the latter is used across dialects. Drawing from the fact that V-focalization induces all sorts of island effects, whereas V-topicalization is only sensitive to adjunct islands, I propose that movement is only involved in V-focalization, but not in V-topicalization. In addition, a parametric approach to doubling is presented, in terms of the option of splitting features to be checked on different copies, which seeks to shed some light on the reasons for the dialectal distribution of V-doubling in Basque.

1. Sarrera¹

Lan honetan aditzaren bikoizketaz jardungo dugu, euskal hizkeretan aurkitzen dugun aldakortasun sintaktikoaren adibide ohargarria baita, eta, hargatik, aztertzea merezi duen gertakari interesgarria iruditu zaigulako. Hain zuzen ere, euskararen maila deskriptiboan izan dezakeen balioaz gain, fenomeno bera euskararekin zerikusi gutxi duten hizkuntzetan agertzeak balio erantsia ematen dio ikerketari, alde batetik, aditzaren bikoizketaren gaia gertakari isolatua ez dela erakusten duelako, eta bestetik, gaia hizkuntza teoriak eskaintzen dituen hipotesi eta tresneriaz baliatuz aztertzeko bidea irekitzen duelako. Izan ere, oro har bikoizketa egiturek galdera asko sorrazten dizkiote giza hizkuntzen barneko egitura azaldu nahi duen hizkuntza teoriari.

Euskarari gagozkiolarik, bi testuinguru sintaktikotan aurkitzen dugu aditza bikoiztuta: aditz trinkoak adierazten duen ekintza edo gertaera fokalizatu nahi dugunean:

- (1) Gau guztian, nundik nora eztakidala ta neure gerizea baino beste lagun bage, *ibili nabil*

(Azkue 1893: 91)

---

¹ Lan hau *Euskaren Sintaxia: Aldakortasun Sintaktikoa Euskal Hizkeretan* izeneko EHUko Udako Ikastaroan aurkeztu nuen. Eskerrak eman nahi dizkiot Ikastaroko entzuleriari egin zizkidaten oharren-gatik. Nire eskerronak baita Gorka Elordietari, Xabier Artiagoitiari eta Beatriz Fernandezi ere lan honen aurreko bertsioen gainean egin dizkidaten iruzkinengatik. Ikerketa-lan hau Espainiako Zientzia eta Berrikuntzako Ministeritzaren FFI2008-05135/FILO ikerketa proiektuaren babesean burutu da, bai eta Eusko Jaurlaritzak GIC07/144-IT-210-07 ikerketa taldeari eta HM-2008-1-10 eta HM-2009-1-25 ikerketa sareei emandako laguntzari esker ere.

eta aditza (trinkoa zein perifrastikoa) topikalizatzen dugunean:

- (2) a. *Jakin*, ondotxo *daki* horrek zer egiten duen
 b. *Entzun*, horrek ez dau *entzuten* interesaten ez jakona (Lekeitio, Bizkaia)

Kontua da euskalkien banaketari begiratzen badiogu, bikoizketak ez duela erabilpen ez hedadura bera bi egituretan: aditza topikalizatzen denean euskalki guztiek erabiltzen dute aditza bikoizteko estrategia (*egin* aditz arina erabiltzeko aukera ere bade-larik); aldiz, mendebaleko zenbait hizkeretan bakarrik bikoizten dute aditz trinkoa fokua denean.

Artikuluua modu honetan dago antolatuta. Bigarren atalean (§2) egitura hauen banaketa dialektala zein den aurkeztuko dut, euskal hizkuntzalariek egindako oharrei jarraituz. Hirugarrenean (§3) aditzaren fokalizazioa aztertu duten proposamenak aipatuko ditut, eta azken batean *egin* egiturak aditz bikoizketa egiturak direla proposatuko dut. Laugarren atalean (§4) aditz trinkoaren bikoizketa aditz perifrastikoetarako proposatu dugunaren ildotik azalduko dut. Bosgarren atalean (§5) gertakariak fokalizazioetan eta topikalizazioetan erakusten duen banaketa dialektala azaltzen saiatuko naiz, eta azken atalean (§6) beste hizkuntza batzuetako bikoizketa egiturak aztertzeko proposatu diren hiru azterbide aurkeztuko ditut, gertakari horrek sortu duen interesaren erakusgarri.

2. Aditzaren bikoizketa euskal hizkeretan

Arestian esan bezala, bi testuingurutan gerta daiteke aditzaren errepikapena edo bikoizketa euskal hizkeretan: aditz trinko baten bidez adierazten den ekintza edo gertaera perpauseko beste elementuen gainetik nabarmendu nahi dugunean (1), eta aditza mintzagai hanpatua denean (2).

Aditza mintzagai denean errepikatzeko adierazpidea euskalki guztietan erabiltzen bada ere, ez da hala gertatzen aditz trinkoak foku direnean. Izan ere, Zuazoren (1998, 2003, 2008) terminologia erabiliz, (1)eko perpausak mendebaleko euskararen ezaugarritzat jo ohi dira: ikus Altube (1929), Mitxelena (1981), Arejita (1984), Euskaltzaindia (1985), Etxepare & Ortiz de Urbina (2003), Zuazo (1998, 2008). Hala ere, eremu horretan bertan ere egiturek ez dira erabiltzen maiztasun eta hedadura berean hizkera guztietan. Zuazok (1998: 207, 2008: 81-82) Mallabiako eta Urdulizeko lekukotasunak dakartza, baina Osak (1990: 168) zioen Bizkaiaz kanpo aditz itzuli hauek aruntak direla Deba arroan, Legazpiraino iristen direlarik. Bestalde, aipatzekoa da hizkera mintzatuan ohikoagoak direla, oso testuinguru zehatzetan erabiltzen direla, eta horrenbestez, testu idatzietan adibide gutxi aurkitzen dira.²

² Adizki trinkoak bikoizteko estrategia erabiltzen ez duten hizkeretan, polaritate-fokuaren eta ekintza-fokuaren arteko bereizketa galdu egiten da aditz trinkoekin. Badirudi horrelakoetan polaritate-fokua edo baiezkotasuna nabarmentzeko erabiltzen den *ba*- partikula eransten zaiola adizki trinkoari (Euskaltzaindia 1985: 47, Etxepare & Ortiz de Urbina 2003: 355). Mitxelenak (1981: 76), bestalde, *egonean nago*, *ibilian nabil* tankerako egiturak ere aipatzen ditu aditzaren ekintza fokalizatzeko estrategia gisa. Nolanahi ere, XIX. mendera arte ez da *joan doa* egituren lekukotasunik aurkitzen, eta hauek bizkaieraz idatzita daude (ikus *OEH*, Arejita 1980).

Azpimarragarria deritzogu bikoizketen gaineko lanetan maiz ohartarazten dela mota bateko edo beste bikoizketa erakusten duten hizkuntza askotan erabilera dialektala duela gertakariak; hau da, bikoizketa askok ez dute lekuri dialekto edo aldaera estandarrean; ikus, besteak beste, Barbiers et al. (2008). Bereizketa hau zergatik gertatzen den aztertzea interesgarria da; gutxienez hizkuntza barneko ‘mikrobariazio sintaktikoa’ edo mikroaldakortasun sintaktikoa existitzen dela erakusten du, eta aldakortasun hori azaltzeko bidea erakutsi behar luke. Izan ere, Chomskyk (1995) abiatu duen eta Kaynek (2000) eta bestek hizkuntzalaritza konparatiboa egiteko jarraitu duten ibilbidearen ildotik, hizkuntzen arteko aldakortasun sintaktikoa esplikatzeko ondorioztatu diren hainbat korrelazio (hala nola hitz hurrenkerarekin lotuak) zuzen dauden ala ez aztertzeko berebiziko garrantzia du hizkuntza bereko hizkeren sintaxiari behatzea, aldaera batean aurkitzen dugun berezko ezaugarri txiki batek bestelako bereizketa sintaktiko bat edo batzuk izatera eramanez baitezake, batzuetan unean bertan antzeman daitezkeenak eta beste batzuetan denborarekin gauzatuko direnak. Eta alderantziz, hizkuntza batzuen barneko bariazioetik abiatuz, hizkuntza naturalen sintaxia hobeto ulertu ahalgo dugu.

Aditzaren bikoizketa gertatzen den beste ingurunea aditza mintzagaia denean dugu (ikus (2), goian). Euskararen hizkeren berezitasunen ikuspuntutik, testuinguru honek ez du ezer adierazgarriak erakusten, hizkera guztietan aurkitzen baitugu bikoizketa, eredu estandarrean barne. Hala ere, bikoizketa mota hau nola azaltzen den ikustea interesgarria da, batik bat aditzaren fokalizazioan aurkitzen dugun ereduarekin eta beste hizkuntzetan gertatzen diren bikoizketa kasuekin konparatzen badugu. Hartara, ondoko ataletan azalduko dena aurreratu, aditz trinkoen fokalizazioan dakusagun aditzaren bikoizketak eta aditzaren topikalizazioan ikusten dugunak analisi desberdina dutela proposatuko dut: lehen kasuan aditza foku gunea mugitu dela defendituko dut, baina topikoa denean aditza ez dela mugitu proposatuko dut.

3. Aditzaren fokalizazioa eta *egin* egiturak

Etorri zatoz gisako aditz trinkoen foku-egiturak badu antzik hedadura zabalagoa duen beste foku-egitura batekin, *egin* aditz betegarri edo arinaren erabilerarekin, hain zuzen:

- (3) ...mapa berria eman zuen argitara, garaiak aldatuta hizkuntza ere *aldatu egiten*
baita, eta harekin, baita mapa bera ere [*Berria*, 09-06-25] (fokua=ekintza)

Parekotasuna bi alderditan islatzen da, gutxienez:

- (i) batetik, bi egituretan aditzak adierazten duen ekintza nabarmentzen (fokalizatzen) delako,
- (ii) eta bestetik, bietan erabiltzen direlako aditz forma bi: aditz trinkoetan aditza errepikatzen da, eta perifrastikoen kasuan aditzaren bigarren agerpena makulu-aditz edo aditz arin baten bidez gauzatzen da.

Hala ere, aditza fokalizatzeke bi egitura hauek ez dute erabilpen ez hedadura bera: Zuazoren (2003: 186) hitzak hona ekarri, *egin* aditzaren indargarri gisa erabiltzeko ezaugarria “mendebala eta erdialdea alde batera, eta ekialdea bestera jartzen dituen

bereizgarri bat” da.³ *Joan doa* tankerako egiturak, berriz, mendebaleko zenbait hizkeratarako ezaugarria da.⁴

Ondoren *egin* egituretarako egin diren proposamenak aipatuko ditugu, aditz trinko bikoiztuen egiturak ulertzen lagunduko dutelakoan.

3.1. Aurreko proposamenak

3.1.1. *Rebuschi (1983)*

Aditz partizipioa FokS-ra igo ondoren aditzaren gunean *egin* kopiatzen da, aspektu-tasunen euskarri gisa:

- (4) [_{FokS} A... [_{InflS} [_{AS} EGIN-Asp] Infl]]

(ikus baita Ortiz de Urbina 1995, Haddican 2005, 2007)

Analisi honen aurrean hainbat galdera bururatzen zaizkigu: batetik, zergatik ez da aditza aurreratzen aspektu-tasun eta guzti?; bigarrenik, zergatik ez dira bi kopiak erabat berdinak morfologikoki? (hau da, zergatik ez da esaten **hizkuntza ere ALDATU ALDATZEN baita* (ikus (3) goian), eta hirugarrenik, zergatik ahoskatzen dira elementu beraren bi kopiak, eta ez bakarra, ohikoa denez mugimendua gertatzen denean?

Hain zuzen ere, galdera hauei erantzuten saiatuko da ondoren aurkeztuko dugun Haddicanen proposamena.

3.1.2. *Haddican (2005, 2007)*

Horrela laburbil daitezke bere proposamenaren puntu nagusiak:

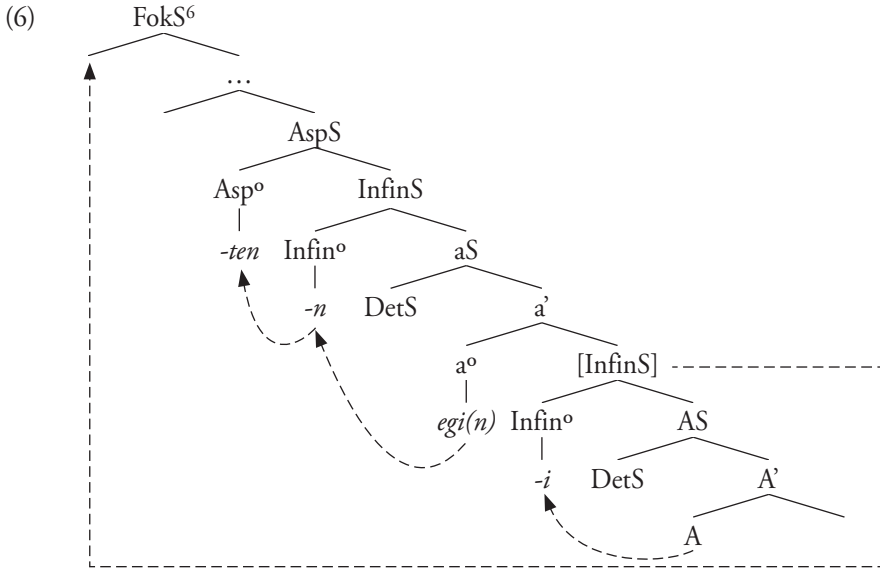
- (5) a. Osagai fokalizatu guztiak [+izen] izan behar dira⁵
 b. Ondorioak:
 b1) *-i/-tu/-n* ez da aspektu marka, nominalizatzailea baizik, (6)ko irudikapenean Inflin^o (Infinitibo buru) gisa agertzen dena.
 b2) $A_{[+foc]} + -i/-tu/-n = \text{izena}$
 b3) aditzak ezin ditu aspektu-markak zilegiztatu, hortaz, *egin* aditz arina txertatzen da.

³ Zuazoren proposamenean ‘mendebaleko’ euskararen eremua Bizkaia, Gipuzkoako Deba ibarra eta Arabako Aramaio eta Legutio da, eta ‘erdialdeko’ hizkerak Gipuzkoako gehienak eta Nafarroako sartaldekoak, hots, Basaburuko haranekoak (salbu Goizueta eta Beintza-Labaien), Araitz, Imotz (Muskitz izan ezik) eta Larraunekoak (Zuazo 1998: 218, 2008: 61).

⁴ *Egin* erabiltzen ez duten euskalkietan badirudi bereizketa ez dela markatzen, morfosintaktikoki, behintzat. Aldiz, polaritate-fokua adierazten duen egiturak adieraziko lituzke bi adierak, fokua ekintzaren baieztapena bera ala ekintza den, alegia (Rebuschi 1983, Oyharçabal 1984, besteak beste).

⁵ Fokuak izenak edo izenkiak izan behar direla dioen orokorpena Manfreditik (1993) hartzen du, hura haitiera kreolera eta Kru hizkuntzetan horrelako foku egiturak aztertzen ibili ondoren ondorio horretara heldu baitzen. Izan ere, hizkuntza hauetan nominalizaziorik onartzen ez duten sintagmak ezin dira fokalizatu. Vatà eta haitieran, adibidez, foku egituretako aditzaren lehen agerpenak galdu egiten ditu aditz-kategoriaren ezaugarriak, hala nola aditzek eraman ohi duten tonu lexikala eta argumentuekin agertzeko aukera. Euskaraz, al-diz, ez dago izenkia ez den osagaia fokalizatzeko debekurik, adberbioak eta PostS-ak foku izan baitaitezke.

Haddicanek ere, Rebuschik bezala, egitura hauetan foku mugimendua dagoela proposatuko du, baina Infinitibo Sintagma (InfinS) osoa mugitzen dela proposatuta, (6)ko irudikapen sintaktikoan ikus daitekeenez.

Azterbide hau aurrekoa baino garatuagoa bada ere, are beste galdera batzuk irekitzen ditu:

- (a) Foku gunera AS-ren goiko sintagma osoa mugitzen bada, nola azaltzen da aditzaren eta *eginen* arteko albokotasuna? Izan ere, aditzaz beste osagaiak InfInS-tik atera behar dira FokuS-ra igo aurretik (DetS zein bestelakoak). Baina mugimendu horien arrazoiak eta jomugak ez dira argiak:

  - (7) a. Umeek JOLASTU egiten dute parkean
  - b. *Umeek JOLASTU parkean egiten dute (fokua aditza den zentzuan)

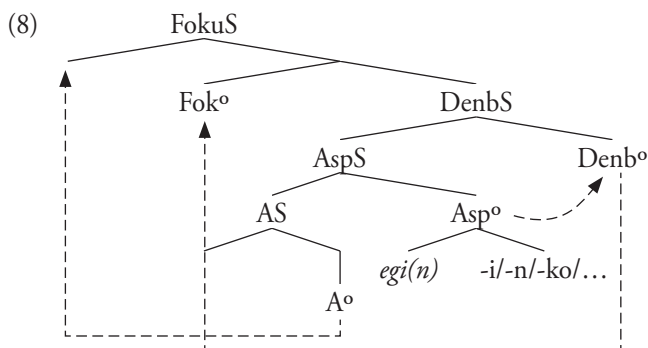
- (b) Bestetik, fokua izenkia izan behar bada (cf. (5a)), nola aztertu beharko lirateke [+izen] ez diren baina fokaliza daitezkeen adberbio eta PostS fokalizatuak?⁷
- (c) Hirugarrenik, aintzat hartzen badugu *egin* topikalizazio testuinguruetan ere azaltzen dela, batek esperoko luke Haddicanen analisisa topikalizazioetara ere hedatzea. Baina horrek berarekin ekarriko luke proposatzea [+izen] diren kategoriako elementuak soilik topikaliza zitezkeela, datuek erakusten dutenaren aurka, hain zuzen.

⁶ Haddicanek azterbide antisimetrikoa jarraitzen du euskararen perpaus egiturarako. Horrela, buru guztiak dira lehen (6)ko irudikapen sintaktikoan.

⁷ Arazo honetaz Haddicanek berak ohartarazten du (Haddican 2007: 28. oharra). Izan ere, hemen bere proposamenaren aurkezpen sinplifikatua baino ez dugu egin; zehazki, Haddicanek fokalizatzen du InfInS buru hutsa duen NZ-DetS baten osagarria dela, eta sintagma osoa mugitzen dela FokS-ra. Hemen zehaztasunetan sartu ezin dugunez, irakurle interesatuak jo beza jatorrizko lanera xehetasun gehiagoren bila.

3.2. Proposamena: hasierako analisisira itzuliz: buru-mugimendua

Rebuschiren hasierako analisiak sintagma-mugimendua sortzen dituen arazoak saihesten ditu; hortaz, buru-mugimenduaren azterbidea hobetsiko dut foku egitura hauek azaltzeko. Beraz, aditza [Espec, Fok] gunera mugitzen dela onartuko dut, [foku] tasuna balioztatzeko. Daraman *-i/-tu/-n* markak ez du aspektu burutua adierazten, baizik eta partizipioaren esanahia galdu duen aditzaren aipamen forma ihar-tua da (cf. Mounole 2008).⁸ *Egin* aditz betegarria Asp buruan txertatzen da, aditzaren *ordain* edo *proforma* gisa, [aspektu] tasunak gauzatzeko. Ondoren, *egin* aditz laguntzailera mugituko da, honen klitiko izaera zilegiztatzeko (ikus Ortiz de Urbina 1994, 1995), eta [*egin* + laguntzailera] buru konplexua Fok^o burura mugituko da buru hau lexikalizatzeke:⁹

Ohar bedi X^o kategoriako elementu bat espezifikatzaile gunera mugitzen delako proposamenak ez duela Kateen Uniformitatearen Baldintza (*Uniformity Condition on Chains*, cf. Chomsky 1995a: 253) urratzen ezinbestean. Izan ere, Chomskyren (1995b) *Bare Phrase Structure* lanaren ondotik, buru-mugimendua eta sintagma-mugimendua bereizteko justifikazioa estipulazio hutsean geratzen da, azken batean buruaren eta sintagmaren arteko bereizketa bakarra sintaxiak sortzen dituen egiturak adarreztatut egiten diren ala ez izango bailitzateke. Mugimendu mota bakarra dagoela onartuz gero (hots,

⁸ Izan ere, Mounolek (2008) erakusten duenez euskarazko perifrasi zaharren garapen historikoari buruz egiten duen proposamenean, mendebaleko (bizkaierazko) *egin* aditz laguntzailearen lehen lekukotasunetatik aditz nagusia *-i/-tu/-n* markarekin agertzen da ia beti, garai berean gainerako euskalkietan **ezan* laguntzailera aditz erroarekin erabiltzen zen bitartean. Mounolek proposatzen du *egin* laguntzailera aditza fokalizatzeke erabiltzen zela hasieran, aditz nagusia *-i/-tu/-n* markarekin agertzen delarik beti, partizipio perfektuaren adiera galduta zuen arren, eta litekeena dela gero, erabilera fokalizatzailea ahulduz joan delarik, aditz laguntzaile gisa erabiltzen hasi izana, eredu hori beste euskalkien paradigmatar he-datut zen arte.

⁹ Mugimendu honek bestelako fokalizazioetan osagai fokalizatuaren eta aditz jokatuaren artean aurkitzen dugun A2 (Aditza Bigarren) efektua dakarkigu gogora; cf. batez ere Ortiz de Urbina (1989) eta ondorengo lanak. A2 gertakaria azaltzeko bide bat izan daiteke esatea Fok^o buru funtzionalaren tasunek buru horrek eduki fonologikoa izatea, hau da, Forma Fonetikoan (FFn) ikusgarri izatea ('PF visibility') eskatzen dutela; ikus Martins (2006) antzeko proposamen baterako europar portugeseke datuez baliatuz. Costa eta Martinsek (2004) proposatzen dutenaren ildotik, buru funtzional 'sendo' batek lexikalizatu egon behar du, dela zerbait txertatzen delako bertan, dela mugimenduaren ondorioz. Gure kasuan, proposa genezake [aditza + lag] buru konplexua Fok^o-era mugitu ondoren lexikalizatzen dela.

tasun-balioztatzea gehi bat egitea) —ikus batez ere Matushansky (2006)—, A-ren [Espez, Fok]-rako mugimenduak ez du arazorik sortzen; ikus Vicente (2007), aditzak gaztelaniaz [Espez, Top] gunera mugitzen direla defendatzen duen proposamen baterako.

4. Aditz trinkoen bikoizketa egiturak

Egin egituretarako proposatu dugunaren ildotik, aditz trinkoekin aurkitzen dugun bikoizketa egituren berri emateko, aditz hauek, foku ezaugarriez gain, adierazten duten aspektu puntukariaren balioztatzearekin lotuko dugu. Hots, aditza foku gunera mugitzen denean, zilegiztatu behar duen [foku] tasuna bakarrik eramaten du, eta aspektu [+puntukaria] aditzaren kopia jokatuak balioztatzen du. (8)ko egituren proposatu bezala, kopia hau Fok^o burura mugitzen da ondoren, bi aditzek gorde behar duten albokotasunari erantzuna emanez:

(9) [_{FokS} A_i A_{jok} [_{InflS} [_{ASpS} [_{AS} t_i] t_{jok}] Infl_{jok}]]

(10) Euri sein aterri, yon gos [joan goaz] (Urduliz, Bizkaia. Zuazo 2008: 81)

Bikoizketaren azterbide honek Belletik (1995) eta Polettok (2006, 2008) italiarren dialektoetarako proposatu eta tasun-balioztatze banatuaren ondoriozko bikoizketa (“doubling as split feature-checking”) zeritzoten formulazioan aurki dezake azalpena. Hau da, labur esateko, beren proposamena: elementu batek tasun bat baino gehiago balioztatu behar baldin badu, bi aukera daude gramatikan: (a) elementu bera islapen funtzional desberdinetara mugitzen da, modu ziklikoan, edo (b) elementu hori bi zatitan (edo gehiagotan) bana daiteke, zati edo kopia bakoitzak tasun bat balioztatzen duelarik. (10)eko adibidean, esaterako, mugitzen den *joan* kopiak (katearen buruak) [foku] tasuna zilegiztatzen duen bitartean, *goaz* kopiak [aspektu] tasuna zilegiztatzen du.

Baina azalpide honek ez du aditzera ematen nola azal daitekeen euskararen hizkeren artean aditz bikoizketan ikusten dugun aldakortasuna. Polettok berak proposatzen du irtenbide bat hizkuntza barneko bariazioa azaltzeko. Bere ustez, bi parametrotoren arabera esplika daiteke:

- (11) a. delako gramatikak XP elementu baten tasun-zatiketa (*splitting*) onartzen duen,
 b. elementu batek, mugitzerakoan, zenbat tasun ‘garraiatu’ (pied-piping) behar dituen nahitaez.

Hartara, mendebaleko hizkeretan aditza foku gunera mugitzen denean, ez du [aspektu] tasuna berarekin mugitu behar, beraz, atzean uzten du, eta beste kopia batek balioztatzen du tasun hori. Aitzitik, gainerako hizkeretan, aditz trinkoak nahitaez eramaten behar ditu berarekin batera [aspektu] tasunak goranzko mugidan; ezin ditu tasun horiek zatikatu. Baliteke A-k eta Asp-k gune diferenteetan bat egiten dutela baita eta besteetan, eta horretan datzala diferentzia: bat egitea syntaxian gertatzen da mendebaleko hizkeretan, eta morfologian beste euskaretan.¹⁰

¹⁰ Eskerrik asko X. Artiagoitiari honetaz ohartzeagatik. Ideia hau azalpen baterako hurbilketa bat besterik ez da, eta zalantzarik gabe azterketa gehiago eskatzen du.

Hala ere, azterketa sakonagoa eskatzen duen diferentziarik bada *egin* egituren eta *egon dago* egituren artean: *egin* egituretako foku mugimendu luzeak perpaus bat zeharka dezakeen bitartean, badirudi bikoizketa egiturakoa ez dela bere perpausetik erraz ateratzen, datuak zalantzazkoak badira ere:¹¹

- (12) a. [Saldu_i esan didate [egingo_i dutela baserria]]
 b. ?/??[Joan_i esaten dute [doala_i]]

Ohar bedi murriztapenak ez duela loturarik bikoizketa egitura mendeko perpaus batean agertzen delako, ez baitago debekurik mendeko perpausetan agertzeko:

- (13) a. Egon bazagoz, ez dozu ezer bere egiten (Altube 1975) [baldintzazkoan]
 b. Eztakitt joan sixoian ala etorri etorren (Osa 1990) [zehargalderetan]

Badirudi *egin* egiturek Nz-mugimenduaren ezaugarriak erakusten dituztela: mugimendua ziklikoki gertatzen da, baina adjuntu-perpausek eta erlatibozko perpausak mugimendua eragozten dute:

- (14) a. Saldu_i esan didate [egingo_i dutela baserria]
 b. *Saldu_i dago triste [egingo_i dutelako baserria]
 c. *Erre_i konpontzen ari dira [egin_i zen etxea]

Aldiz, aditz trinkoen bikoizketa egiturek murriztapen gehiago erakusten dituzte, (12b)ko adibideak aditzera ematen duenez. Honek agerian uzten du ateratze-datuak xeheago eta hiztun gehiagorekin aztertu behar direla bi egiturek azterbide beraren bi-dez azal daitezkeen zehazteko.

5. Bikoizketa topikalizazio inguruneetan. Aldakortasun (ez)aren berri eman nahian

5.1. Aditzaren topikalizazioa eta errepikapena

Bigarren atalean aipatu dugun bezala, aditza topikalizatzen denean ere bikoizketa aurkitzen dugu euskaraz:

- (15) a. AHTari buruzko ikerketa egin, egingo dela esan du Frantziako lehen ministroak
 (*Berria* 09/06/23)
 b. Jakin, ondo daki horrek zer egiten duen

Fokalizazio testuinguruetan gertatzen denaren kontra, hemen ez dugu aurkitzen erabilera honi dagokionez aldakortasunik euskalkietan zehar. Aldiz, testuinguru fokalizatuetan *joan doa* errepikapena erabiltzen ez duten hizkeretan ere aditza bikoiztu egiten da aditza topikoa denean. Bestalde, aditz-topikalizazioan nahiz AS-topikalizazioan *egin* darabilte aditz-fokalizazioetan *egin* erabiltzen ez duten hizkera gehienetan ere. Nola azaldu jokabide desberdin hau?

Topikalizazioetan aditza ez dela mugitzen proposatu nahi dut; aldiz, hizkuntza erromantzeetarako proposatu diren klitikodun ezkeralderako destokitze egiture-

¹¹ Eskerrak eman nahi dizkiot X. Artiagoitiari honetaz ohartarazteagatik.

tan bezalaxe (ik. batez ere Cinque 1990), topikalizatutako aditza ezkerrean sartzen dela proposatuko dut, eta perpaus barruko egonguneari lotzen zaiola aditzaren bigarren kopiaren bitartez. Topikoaren eta kopiaren arteko harremana irudikapenezkoa izango litzateke, Cablek (2004) yiddisheraren aditz bikoizketarako proposatzen duen moduan. Honek azalduko luke zergatik ageri den aditza errepikatuta aditz-topikalizazioetan hizkera guztietan eta bestetik, zergatik aurkitzen dugun barietate aditzaren fokalizazioan. Ikuspegi honetatik, aditz bikoiztuaren ordeztu *egin* aditz arina ager daiteke bigarren agerpenean azken hau *proforma* bat delako, posizio kanonikoan aditz lexikoa falta denean egituraren agertzen dena aspektu-tasunak balioztatzeko. Beste hitzez esanda, aditza topikalizatzen dugunean hiztunak aukeratu dauka “beheko guneko” aditza kopiaren bidez adieraztea edo *egin* aditz arinaren bidez.

Aditzaren topikalizazioan mugimendurik ez dela gertatzen frogatzen duten bi argudio aurkez daitezke: (i) aditzaren topikalizazioak irla-efekturik ez duela erakusten (16a), eta (ii) aditz laguntzaileak topikalizatu den AS-ren objektuarekin ez duela objektu-komuntadurarik erakusten (16b):¹²

- (16) a. ?Lan egin, zure gurasoek [gurekin egingo duzun uste/pentsamendu osoa] dute
 b. Kotxeak saldu, nik dakidala, gutxiegi egin {da/*dira} hilabete honetan

Nolanahi ere, mugimendu-ezaren ideia sendotzeko, irla-egitura gehiagoren aurrean aditzaren topikalizazioak erakusten duen jokabide sintaktikoa aztertuko dugu hurrengo atalean.

5.2. Irla-efektuak topikalizazioetan

Atal honetan aditzaren topikalizazioak ez duela irla-efekturik azaltzen erakutsiko dugu. Beste hitzetan esateko, aditzaren “aurreratzea” mugimenduaren bidez azaldu beharko balitz, irla sintaktikoetatik ateratzeko debekua errespetatuko lukeela espero genuke, gutxienez irla gogorren kasuan. Izan ere, ikusiko dugunez, mugimendu luzea jasan duen aditzaren fokalizazioak emaitza txarrak ematen ditu. Ostera, datuak ez dira horren txarrak aditza topikalizatzen dugunean. Datuetan aurkitzen dugun kontrasteaz baliatuko naiz bi egiturak mugimendu mota berberaren bidez ezin daitezkeela azaldu frogatzeko.

5.2.1. IS Konplexuaren Irla

- (17) a. ?Erosi, Jonek [Larssonen azken liburua erosi duen zurrumurrua] entzun dut
 b. ?Lan egin, zure gurasoek [gurekin egingo duzun pentsamendua] dute (=16a)

¹² Izan ere, gaztelaniaz antzeko datuak aurkitzen ditugu, *lo* klitikoak singularrean komuntzatzen baitu, ez pluralean:

(i) Leer libros, no lo/*los hacen muy a menudo, la verdad

Datu hauek azalpen bat baino gehiago izan badezakete ere, gutxienez gure hipotesiarekin bat egiten dute: AS ezkerrean bertan sortua bada, eta ez mugimenduaren ondorioz, espero izatekoa da aditz laguntzaileak besterik ez zezan ezartzen den komuntadura agertzea, alegia, singularrari dagokiona.

Goiko perpausak ez dira guztiz onak, baina ez dira IS konplexuaren irla baldintzaren efektua erakutsi beharko balute espero bezainbesteko txarrak. Konparatu, esaterako, gaztelaniarekin:¹³

- (18) a. *Comprar, he oído el rumor de que Jon ha comprado el último libro de Larsson
b. *Venir, he oído el rumor de que ya no vienes

Interesgarria da aditzaren fokalizazioak irla-efektuak erakusten dituela:

- (19) *Ekarri_i entzun dut [Jonek Larssonen azken liburua egin_i duen zurrumurrua]

(17) eta (19) adibideen arteko kontrastea esanguratsua da erakusten duten jokabide sintaktiko desberdinak analisi sintaktiko desberdina eskatzen dutela isla dezakeelako. Halarik ere, ezer ondorioztatu aurretik, ikus dezagun antzeko asimetriarik aurkitzen dugun beste irla sintaktikoetan.

5.2.2. *Subjektu-irla*

- (20) ?Irabazi, [etxeko taldeak sari nagusia irabazteak] izugarrizko poza emango liguke
Konparatu gaztelaniarekin:

- (21) *Ganar, [que el equipo local ganara el primer premio] nos alegraría mucho

eta aditzaren fokalizazioarekin:

- (22) *Irabazi_i emango liguke izugarrizko poza [etxeko taldeak sari nagusia egiteak_i]

Dena den, (20)-(22)ko subjektu-perpausak nominalizazioak dira euskaraz, beraz, nominalizazioak DetS-ak baldin badira —ik. Artiagoitia (1995), Zabala & Odriozola (1996)—, egitura hauek IS Konplexuaren Irlen adibide lirerateke, eta hortaz, irla mota honetatik ateratzeak sortzen dituen emaitza txar berak erakustea iragarriko genuke, (20)-(22)ko datuek baieztatzen dutenez.

5.2.3. *Adjunktua-irla*

Adjunktua-perpausak irlak izan ohi dira mugimendurako. Hartara, perpaus horretako aditza fokalizatu nahi badugu perpaus nagusiaren aurrera eramanez, eta onartzen badugu horrelakoetan aditza mugitu egiten dela, (8)ko egituran adierazi bezala, emaitza txarra izatea espero dugu. Eta hala da, (23)ko adibideak erakusten duenez:

- (23) *[Etorri_i joan naiz zinera [zeu eginda, gero]]

Nolanahi ere, badirudi (23)ko adibidearen arazoa ez dagoela nahitaez mugimendurekin lotuta; izan ere, ez da zilegi adjunktua-perpausaren aditzaren ekintza fokalizatzea (*eginen* bidez) mendeko perpausaren barruan geratu arren (alegia, ageriko mugimendurik ez dagoenean):

- (24) *[[Zeu etorri egin eta gero] joan naiz zinera]

¹³ Ikus Vicente (2007: 2. kapitulua) antzeko datuetarako.

Testuinguru honetan, nahiz eta adjinktu-perpau bateko aditza topikalizatzen dugunean emaitzak ez diren onak (ikus (25) behean), hortik ez dugu berehala ondorioztatu behar gramatikaren urraketa aditza adjinktu-irlatik ateratzeak eragin duela; izan ere, ikusi dugu mendeko perpauetik atera gabe ere ezin dela aditza fokalizatu *eginen* bidez.¹⁴ Beraz, badirudi mugimenduarekin zerikusia ez duen murriztapen batek eragozten duela adjinktu-perpauetako aditza tematizatzea eta fokalizatzea.

- (25) a. ??Ekarri, liburuak ekarri eta gero joan naiz zinera¹⁵
 b. ??Etorri, zeu etorri eta gero joan naiz zinera

Murriztapen honen izaera eta hedadura xehetasun gehiagoz aztertu beharreko kontua da, baina hurrengo lan baterako utziko dugu. Edozein kasutan, deigarria da perpau mota hauek direla, hain zuzen, foku-azentua zenbait mendeko perpauaren elementu bati esleitzea eragozten dutenak bizkaieraren iparraldeko doinu-hizkeretan; ikus Elordieta (2002), Arregi (2006).¹⁶

5.2.4. *Erlatibozko perpauak*

Erlatibozko perpauak ere irlak dira mugimendurako hainbat hizkuntzatan. Euskaraz ere emaitza txarrak sortzen ditu erlatibozko perpauetik mugitzeak:

- (26) *Zer_i ailaga da [Op_k [t_i jan duen]] gizona_k?

Perpau erlatiboen analisi tradizionalaren ikuspuntutik, (26)ko adibidea txarra da Hurkotasunaren Baldintza urratzen duelako, hots, Nz-hitzaren azterna zilegiztatu gabe dagoelako, erlatibozko operatzailea tartean ageri baita (ikus, besteak beste, Rizzi 1997). Era berean, erlatibozko perpauaren aditza fokalizatu nahi badugu, ezin dugu perpauetik atera:

- (27) *Etorri_i ezagutu dut [[zure etxera egin_i den] gizona]

(27)ko adibideak IS Konplexuaren Irla urratzen du. Bestalde, Ezkerreko Adarren Murrizketa (*Left Branch Condition*) urratzen du; hortaz, badira arrazoiak per-

¹⁴ Hala ere, posible da aditzaz beste elementu bat fokalizatzea egitura hauetan, apur bat bortxatuak diren arren:

- (i) [Liburuak Jonek_[F] ekarri eta gero] joan naiz zinera

Beraz, badirudi perpau hauetan badagoela elementu fokalizatuak eta topikalizatuak biltzeko egitura nahikorik, eta, hortaz, beste arrazoi batek eragozten duela aditzaren fokalizazio eta topikalizazioa.

- ¹⁵ Espero bezala, gaztelaniz ere perpau okerrak dira:

- (i) *Comprar, he ido al cine después de comprar un libro

¹⁶ Bizkaieraren iparraldeko doinu-hizkeretan aditzaren aurretik agertzen den hitzak eraman ohi du foku-azentua, azentugabea baldin bada; ikus Hualde, Elordieta & Elordieta (1994), G. Elordieta (1997), Hualde (1997). Aldiz, elementu fokala adjinktu-perpau baten barruan ageri bada, ezin du foku-azentua jaso:

- (i) *[Baloi barrià galdu dozulako] hasarretu da zure ama

Onargarratasuna berreskuratzeko modu bakarra foku-azentua aditzari esleitzea da:

- (ii) [Baloi barria galdu dozulakô] hasarretu da zure ama

paus onargaitza egiteko. Izan ere, zenbait hiztunentzat zilegi da erlatibozko perpausaren aditza *eginen* bidez fokalizatzea beheko perpausaren geratzen bada, mugitu gabe (Oyharçabal 1985):

(28) */?/?*Zure etxera etorri egin den gizona ikusi dut¹⁷

Hiztun horientzat, beraz, (27) baztergarria egiten duena aditzaren mugimendua izango litzateke. Hala ere, beste hiztun askorentzat erlatibozko perpausaren barruan aditza fokalizatzeko aukera ez da existitzen. Horrek aditzera ematen du beste arrazoi batek eragozten duela mendeko erlatibozko perpausaren barruko aditza *eginen* bidez fokalizatzea. Era berean, perpaus erlatibo bateko aditza topikalizatu nahi badugu, emaitza txarrekin egingo dugu topo, (29)ko adibideak erakusten duenez:

(29) *Irakurri, Larssonen liburu guztiak irakurri dituen gizona ikusi dut

Datu hauek gorago adjuntu-perpausetan ikusi duguna ekartzen digute gogora. (23)-(25) bitarteko adibideen bidez ohartu gara adjuntu-perpaus bateko aditza ezin dela fokalizatu ez topikalizatu (murrizketa honen zergatia zein den oraindik ez dakigun arren). Kontuan izanik erlatibozko perpausak sintaktikoki adjunktuen funtzioa dutela, ez da harrizkoa erlatibozko perpausetako aditza ezin topikalizatzea.

Laburtzeko, hortaz, aditzaren fokalizazioak eragiten dituen irla-efektuak aditzaren topikalizazioak eragiten dituenarekin konparatzen baldin baditugu, kontraste bat ageri zaigu: fokalizazioak A'-mugimenduaren ezaugarri guztiak erakusten ditu (aztertutako kasu guztietan erakusten ditu irla-efektuak), baina aditzaren topikalizazioak adjuntu-irlen efektuak baizik ez ditu erakusten. Kontraste honetatik abiatuz, lehen kasuan A'-mugimendua gertatu dela proposatuko dut, baina bigarrenean aditza ez dela mugitu proposatuko dut (Elordieta 2008, agertzeko). Aldiz, hizkuntza erromantzeetarako proposatu diren klitikodun ezkerreko destokitze egituretan bezalaxe, topikalizatutako aditza ezkerrean sortzen dela proposatuko dut, eta perpaus barruko egonguneari lotzen zaiola aditzaren bigarren kopiaren bitartez.

Hurrengo atalean aditzaren fokalizazio eta topikalizazioetan aurkitzen ditugun antzeko bikoizketa egiturek hizkuntza teoriaran sortu duten hausnarketa eta azalpen orokor bat eskainiko dut.

6. Bikoizketa sintaktikoaren auziaz

Orokorki, Ekonomia Hatsarrearen irizpideen arabera, bikoizketaren fenomenoak hizkuntzetan (edo estandarrez haratagoko hizkeretan) existitzeak galdera interesgarriak sorrarazten ditu, hatsarre horren arabera eratorpen sintaktikoan ez bailegoke ez behar ez den mugimendurik, ezta esanahia gehitzen ez duen elementurik ere. Esparru teoriko horretan, bikoizketa-egitura bakoitzak errepikapen morfosintaktiko hutsa dirudien arren bestelako eragin semantikorik (txikiena izanda ere) duen aztertu behar

¹⁷ Hiztun batzuek ez dute erraz onartzen erlatibozko perpausaren barruko *eginen* bidezko aditzaren fokalizazioa, de Rijk (1972) zioenez, baina beste hiztun batzuek ontzat jotzen dituzte (i)-(ii) gisako perpausak, Oyharçabalek (1985) bildutako datuen arabera:

- (i) Jo egin dedan gizona, hil egin da
- (ii) Ikusi egin dauenak esan daust

da, edo, zehazkiago esanda, lotuta dagoen berbaldiaren funtzioekin, hau da, topiko-foku ezaugarriekin.

Ildo horretatik, ohartzen gara aditzaren bikoizketa erakusten duten hizkuntza askotan batik bat fokalizazio testuinguruetan gertatzen dela, hala nola, kwa eta bantu hizkuntza familietan (Aboh 2007), errusieraz (Abels 2001), Haitiko kreoleraz (Koopman 1984, Manfredi 1993, Harbour 2008) edo koreeraz (Jo 2003), beste egitura batzuetan ere agertzen den arren. Aldiz, beste zenbait hizkuntzatan, aditza topikalizatzen denean agertzen dira bikoizketak, adibidez, yiddisheraz (Davis & Prince 1986) edo hebraieraz (Landau 2006, 2007). Euskaraz, ikusi dugunez, bi testuinguruetan aurkitzen ditugu. Era berean, italieraren Milaneko dialektoetan aurkitzen den izenordainaren bikoizketa enfasi-testuinguruetan erabiltzen da (Poletto 2008).

Hortaz, teoriarako garrantzizkoa da ulertzea zein egituratan espero daitezkeen bikoizketak agertzea (eta zeinetan ez), bai eta zerk baldintzatzen duen bikoizten den elementuaren ‘kopia’ bat bakarrik ala biak ahoskatzea. Auzi honen gainean plazaratu diren hiru ikuspegi nagusi aipatuko ditut ondoren.

6.1. Kopia + FF-ezabaketa

Kopia-teoriaren arabera, elementu bat mugitzen denean kopia uzten du sortzen den tokian eta, mugimendua ziklikoa bada, baita tarteko guneetan ere. Oro har, ekonomia hatsarre orokorreko elementu beraren kopia bakarra ahoskatzea baldintzatuko dute, baina bestelako arrazoiek (morfologikoek, esaterako) behartzen badute, kopia bat baino gehiago gauzatuko dira fonologikoki. Abelsek (2001) eta Landauk (2006), esaterako, errusierazko eta hebraierazko bikoizketak urraketa morfologikoa saihesteko estrategia bat dela proposatzen dute, bestela inflexio-atzizkiak “zintzilik” gertuko bailirateke. [Rebuschiren analisisa ildo beretik doake]. Zentzu honetan, bikoizketa kasu garbiak kopia-teoriaren frogatzat har daitezke:

- (30) CITAT, Ivan ee CITAET
 irakurri.INF Ivan hura irakurri.orain.3s
 ‘Irakurri, Ivanek irakurtzen du’ (Abels 2001)

Portugesez bikoizketa erabatekoa da (Martins 2006):

- (31) a. O Joao não comprou o carro
 ‘Joak ez zuen kotxea erosi’
 b. O Joao COMPROU o carro, COMPROU
 ‘Joak *erosi* zuen kotxea’ (polaritate fokua)

Baina kasu askotan bikoizketa ez da erabat berdina morfologikoki; euskarazko *joan doa* kasuak horren adibide dira, bai eta Polettoren (2006, 2008) italierazko, Barbiers et al.en (2008) neerlandierazko, edo Nunesen (2004) portugesezko datuak:

- (32) TE ghe de vegni anche TI
 zu behar infin etorri ere zu
 ‘Zu ere etorri behar zara’ (izenordain subjektuaren bikoizketa, Poletto 2008)

Kopiaketa “partzial” hauetan badirudi orokorpena hauxe dela: mugitzen den kopia ezin da izan jatorrizko guneko kopia baino espezifikagoa tasun morfosintakti-

koei dagokienez. Adibidez, (32)ko adibidean *te* izenordain azentugabea ahulagoa da *ti* azentuduna baino, eta euskaraz perpauk hasieran agertzen den aditzaren kopiak ez du aspektu-tasunik (bai, ordea, “beheko” kopiak).

Azterbide honek zenbait galdera uzten ditu irekita, hala nola, zergatik ez diren hitz bi edo gehiagor osatutako sintagmak bikoizten (eta bai, aldiz, hitz bakarrekoak), edota zerk baldintzatzen duen mugimendu luze bateko katearen kopia guztiak ala bi bakarrik ahoskatzea.

6.2. Bikoizketa tasun-balioztatze banatuaren ondorioa da

Beste azterbide baten arabera, elementu beraren bi kopiatzat hartzen ditugun egituretan benetan osagai konplexu bat dugu eratorpenaren hasieran, bi elementuz osatua, eta gero tasunen balioztatze-prozesuan, osagai bakoitzak buru funtzional desberdinek zundatutako tasunak balioztatzen ditu; ikus Belletti (2005), Poletto (2006), (2008), Valmala (2008). Horrek azalduko luke zergatik agertzen den ustez osagai bera dena gune batean baino gehiagotan perpausuan. Azterbide honetan, bikoizketari dagokion hizkuntzen arteko aldea bi ezaugarritan legoke: batetik, osagai baten zatiketa-maila eta, bestetik, mugitzerakoan *garraiatu* behar duen egitura-kopurua (ikus bedi 4. atalean iradoki duguna aditzaren fokalizazioan dakusagun aldakortasuna azaltzeko).

Barbiersek (2008) argudiatzen duenez, azterbide honek bikoizten duten hizkeretan aurkitzen ez den iragarpen bat egiten du: zenbait bikoizketa egituretan, esaterako Nz-hitzak bikoizten dituzten hizkeretan, batek esperoko luke *nork nori eman dio agindua?* bezalako Nz anitzeko egituretan, Nz-hitz bat mugitzen bada eta bestea in-situ gelditu, in-situ gelditzen den balizko osagai konplexu horren zati (bikoiztu) biak bere osotasunean azaltzea jatorrizko gunean, baina gehienetan ez da horrelakorik aurkitzen.¹⁸

6.3. Kate paraleloak

Aboh-k eta Dyakonovak (2009), beren aldetik, errusierazko eta gungberako datuetan oinarrituta, proposatzen dute predikatuen bikoizketa egiturak ez direla mugimendu-kate bakarraren bi kopia ahoskatzearen ondorio, baizik eta oin bera duten *bi kate paraleloen* bi begiak edo buruak direla. Izan ere, argudiatzen dutenez, ez da kasualitatea bikoizketa gehienak foku-topiko testuinguruetan gertatzea hizkuntzetan zehar; horregatik, beren proposamenean egitura hauetan helburu bera duten eta aldi berean gertatzen diren *bi* mugimendu (eta, beraz, bi kate) daude: aditz bikoizketaren kasuan, kate batean aditza (edo honen kopia, partziala edo osoa) Aspektu edo Denboraren eremura mugitzen da, aspektu-denbora-komuntadura tasunak balioztatzeko, eta beste katean aditza Foku/Topikoen eremura mugitzen da, “muga” tasunak

¹⁸ Hala ere, aipatu behar da aditz bikoizketa duen haitieraz aditz kopia biak ager daitezkeela elkarren ondoan, “beheko” edo “jatorrizko” egongunean zenbait (Harbour 2008):

(i) Ou me`t EKRI EKRI poe`m wi
Zu ipini idatzi idatzi poema bai
{Jarrai dezakezu poemak idazten (eta idazten)}

balioztatzeo.¹⁹ Zentzu batean, tasun-balioztatze banatuaren azterbidearen intuizio bera darabilte, elementu batek buru funtzional ezberdinek zilegiztatu behar duten tasun bat baino gehiago baliozta dezakeela onartzen baitute. Balioztatze hori bi mugimendu bereiziren bidez ala jatorrian osagai konplexuagoa dena zatitzearen bidez egiten den, hor legoke bien arteko alderik nabarmenena.

7. Laburbilduz

Lan honetan aditzaren bikoizketa izan dugu aztergai, euskal hizkeretan aurkitzen dugun aldakortasun sintaktikoaren adibide interesgarria delako, are gehiago beste hizkuntza askotan aurkitzen dugun gertakaria dela kontuan hartuta. Izan ere, gaiak oro har bikoizketa sintaktikoa nola aztertu behar den azaltzeko bidea ematen du. Bi testuinguru sintaktikotan aurkitzen dugu aditza bikoiztuta euskararen hizkeretan: aditz trinkoak adierazten duen ekintza edo gertaera fokalizatu nahi dugunean eta aditza (trinkoa zein perifrastikoa) topikalizatzen dugunean. Egituron erabilera eta banaketa dialektala ez da, halere, berbera: aditza topikalizatzen denean euskalki guztiek erabiltzen dute aditza bikoizteko estrategia; aitzitik, mendebaleko hizkeretan bakarrik bikoizten dute aditz trinkoa fokua denean.

Banaketa honen berri eman nahian, inguru fokalizatzaileetan aditza foku gunera mugitzen dela proposatu dut, eta topikalizazioan, aldiz, mugimendurik ez dela gertatu. Bikoizketa zergatik gertatzen den euskalki batean eta ez besteetan azaltzeko, beste hizkuntza batzuetarako proposatu denaren ildotik, hizkerak egin ditzaketen aukera parametrikoen mende dagoela iradoki dut: hau da, elementu batek tasun bat baino gehiago zilegiztatu behar duenean, sistemak printzipioz aukera ematen die gramatikei tasun horiek elementu horren kopia oso edo partzial bereizietan banatzeko. Horrela, kopia bakoitzak tasun bat balioztatuko du. Hemen egiten den proposamena da hori izan daitekeela aditz trinkoen fokalizazioan aurkitzen dugun bariazioa azaltzeko bidea. Mendebaleko hizkeretan aditzaren kopia batek foku-tasunak bakarrik zilegiztatzen dituen bitartean (eta besteak aspektu-tasunak), gainerako euskalkietan ez legoke tasunak zatikatzeo aukera, eta beraz, aditzak berak balioztatu behar ditu bi tasunak.

Aipamen bibliografikoak

- Abels, K., 2001, «The predicate cleft construction in Russian». *Formal Approaches to Slavic Linguistics* (FASL) 9:1-18. Ann Arbor: Michigan Slavic Publications.
- Aboh, E. O., 2007, «Leftward Focus versus Rightward Focus: the Kwa-Bantu Conspiracy», *SOAS WPiL* 15: 81-104.
- & M. Dyakonova, 2009, «Predicate doubling and parallel chains», *Lingua* 119:7, 1035-1065.
- Altube, S., 1929, *Erderismos*. Bermeo [2. argitaraldia, Bilbo, 1975].
- Arejita, A., 1984, *Euskal Joskera*. Bilbo: Labayru Ikastegia.
- , 1980, «Aditzaren galdegai funtzinoaz», *Euskera* XXV, 355-369. Bilbo: Euskaltzaindia.

¹⁹ Ingeleseko terminologian, “edge features” deritze foku/topiko ezaugarriak edota Nz-galderen ezaugarriak dituzten tasun motei (Chomsky 2008 eta beste hainbat lan).

- Arregi, K., 2006, «Stress and Islands in Northern Bizkaian Basque». In Lakarra, J. A. & J. I. Hualde (arg.), *Studies in Basque and Historical Linguistics in Memory of R. L. Trask. ASJU* 40: 1-2, 81-106.
- Artiagoitia, X., 1995, *Verbal projections in Basque and Minimal Structure. ASJU-ren Gehigarriak* 36, Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia.
- Azkue, R. M., 1893, *Lenengo irakurgaia. Bein da betiko*. Imprenta de la Casa de Misericordia.
- Barbiers, S., O. Koenenman, M. Lekakou & M. van der Ham (arg.), 2008, *Microvariation in syntactic doubling*. Syntax and Semantics vol 36, Cornwall: Emerald.
- Belletti, A., 2005, «Extending doubling and the VP-periphery», *Probus* 17, 1-36.
- Cable, S., 2004, «The Yiddish predicate cleft construction: a base generation analysis», MITeko eskuizkribua.
- Chomsky, N., 1995a, *The Minimalist Program*. Cambridge: MIT Press.
- , 1995b, «Bare Phrase Structure». In Webelhuth (arg.), *Government and binding theory and the minimalist program*, Blackwell, Oxford.
- , 2008, «On Phases». Otero, C. P. et al. (arg.), *Foundational Issues in Linguistic Theory*, Cambridge, MA: MIT Press, 133-166.
- Cinque, G., 1990, *Types of A-bar Dependencies*. LI Monograph 17. Cambridge: MIT Press.
- Costa, J. & A. M. Martins, 2004, «What is a strong functional head?», Paper delivered at *Lisbon Workshop on Alternative Views on the Functional Domain*. Lisboa.
- Davis, L. J. & E. F. Prince, 1986, «Yiddish verb-topicalization and the notion “lexical integrity”», *CLS* 22: 90-97. Chicago: University of Chicago.
- Elordieta, A., 2002, «On the (im)possibility of prosodic focus marking in embedded contexts in Northern Bizkaian Basque». In Artiagoitia, X., P. Goenaga & J. A. Lakarra (arg.), *Erramu Boneta: Festschrift for Rudolf P. G. de Rijk* EHU-Gipuzkoako Foru Aldundia, Bilbo-Donostia, 153-177.
- , 2008, «Aldaera sintaktikoak aditzaren fokalizazioan». *Aldaketak, aldaerak, bariazioak euskaran eta euskal testugintzan Nazioarteko Mintegian* aurkeztutako komunikazioa. Baiona, 2008/12/12-13.
- (agertzeko), «Foku-mintzagaien gainean ohar batzuk: azentu nagusia aditzak daramanean». Gorrotxategi, J., J. A. Lakarra eta B. Urgell (arg.) *Koldo Mitxelena Katedraren II. Biltzarraren agiriak*.
- Elordieta, G., 1997, «Accent, tone and intonation in Lekeitio Basque». In F. Martínez-Gil & A. Morales-Front (arg.), *Issues in the Phonology and Morphology of the Major Iberian Languages*. Washington, D. C.: Georgetown U. P., 3-78.
- Etxepare, R. eta J. Ortiz de Urbina, 2003, «Focalization». J. I. Hualde & J. Ortiz de Urbina (arg.), *A Grammar of Basque*. Berlin: Mouton de Gruyter, 460-516.
- Euskaltzaindia, 1985, *Euskal Gramatika. Lehen Urratsak-I*. Bilbo: Euskaltzaindia.
- Haddican, B., 2004, «Sentence polarity and word order in Basque», *The Linguistic Review* 21, 87-124.
- , 2007, «On *egin*: do-support and verbal focus in Central and Western Basque», *NLLT* 25:4, 735-764.
- Harbour, D., 2008, «Klivaj predika, or predicate clefts in Haitian», *Lingua* 118, 853-871.
- Hualde, J. I., 1997, *Euskararen Azentuerak. ASJU-ren Gehigarriak* 42, Donostia-Bilbo: Gipuzkoako Foru Aldundia-Euskal Herriko Unibertsitatea.
- , G. Elordieta & A. Elordieta, 1994, *The Basque Dialect of Lekeitio. ASJU-ren Gehigarriak* 34, Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia.

- Jo, J.-M., 2003, «Variations in predicate cleft constructions in Korean: Epiphenomena at the Syntax-PF interface». Paper presented at the 10th Harvard International Symposium on Korean Linguistics, Harvard University.
- Kayne, R., 2000, *Parameters and Universals*. New York: Oxford U. P.
- Koopman, H., 1984, *The syntax of verbs: From verb movement rules in the Kru languages to Universal Grammar*. Dordrecht: Foris.
- Landau, I., 2006, «Chain resolution in Hebrew VP-fronting», *Syntax* 9:1, 32-66.
- , 2007, «Constraints on partial VP-fronting», *Syntax* 10:2, 127-164.
- Manfredi, V., 1993, «Verb focus in the typology of Kwa/Kru and Haitian». In F. Byrne & D. Winford (arg.), *Focus and grammatical relations in Creole languages*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 3-51.
- Martins, A. M., 2006, «Emphatic verb reduplication in European Portuguese». In S. O. Barbiers et al., *Syntactic Doubling in European Dialects*. Electronic publication of the papers presented at *Syntactic Doubling in European Dialects*, Amsterdam, March 2006.
- Matushansky, O., 2006, «Head movement in linguistic theory», *LI* 37:1, 69-109.
- Mitxelena, K., 1981, «Galdegaia eta mintzagaia euskaraz». In ZZEE, *Euskal Linguistika eta Literatura*, Deustuko Unibertsitatea: Bilbo, 57-81.
- & I. Sarasola, 1984-2005, *Orotariko Euskal Hiztegia*. Bilbao: Mensajero & Desclée de Brouwer.
- Mounole, C., 2008, «Perifrasi zaharra mendebalde eta erdialdeko hizkeretan: aldaerak eta aldaketak diakronian». *Aldaketak, aldaerak, bariazioak euskaraz eta euskal testugintzan Nazioarteko Mintegian aurkeztutako komunikazioa*. Baiona, 2008/12/12-13.
- Nunes, J., 2004, *Sideward Movement and Linearisation of Chains*. MIT Press, Cambridge.
- Ortiz de Urbina, J., 1989, *Parameters in the Grammar of Basque*, Dordrecht: Foris.
- , 1994, «Verb initial patterns in Basque and Breton», *Lingua*, 125-153.
- , 1995, «Residual Verb Second and Verb First in Basque». In K. Kiss (arg.), *Discourse configurational languages*, 99-121.
- Osa, E., 1990, *Euskararen hitzordena komunikazio zereginaren arauera*. Doktorego tesia, UPV/EHU. Leioa: EHUKo Argitalpen Zerbitzua.
- Oyharçabal, B., 1984, «Ba- baiezko aurrizkia», *Euskera* 21, 251-271.
- , 1985, *Les relatives en basque*. Université de Paris.
- Poletto, C., 2006, «Doubling as economy». In S. O. Barbiers et al., *Syntactic Doubling in European Dialects*. Electronic publication of the papers presented at *Syntactic Doubling in European Dialects*, Amsterdam, March 2006.
- , 2008, «Doubling as Splitting». In S. O. Barbiers et al., 37-68.
- Rebuschi, G., 1983a, «Anglais *do* et basque *egin*: analyse contrastive». 23rd Meeting of the Société des Anglicistes de l'Enseignement Supérieur (Rheims)-en aurkeztutako komunikazioa.
- , 1983b, «A Note on Focalization in Basque». *ASJU* 4:2, 29-42. [Berrarg. in Rebuschi, G. (1997), *Essais de linguistique basque*, ASJU-ren Gehigarriak XXXV, UPV/EHU-Gipuzkoako Foru Aldundia, Bilbo-Donostia, 31-41.]
- de Rijk, R. P., 1972, *Studies in Basque Syntax: Relative Clauses*. Doktorego tesia, MIT.
- Rizzi, L., 1997, «The Fine Structure of the Left Periphery». In L. Haegemann (arg.), *Elements of Grammar*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 281-337.
- Valmala, V., 2008, «Topic, focus and quantifier float». In Artiagoitia, X. & J. A. Lakarra (arg.), *Gramatika Jaietan. Patxi Goenagaren omenez*. ASJU-ren Gehigarriak 51, UPV/EHU-Gipuzkoako Foru Aldundia, Bilbo-Donostia, 837-857.

- Vicente, L., 2007, *The Syntax of Heads and Phrases. A Study of Verb (Phrase) Fronting*. Doktorego tesia, LOT Diss series 154, Utrecht.
- Zabala, I. & J. C. Odriozola, 1996, «On the relation between DP and TP. The Structure of Basque Infinitivals», *Catalan Working Papers in Linguistics* 5.2, 231-281.
- Zuazo, K., 1998, «Euskalkiak gaur», *FLV* 30, 191-233.
- , 2003, *Euskalkiak. Herriaren lekukoak*. Donostia: Elkar.
- , 2008, *Euskalkiak. Euskararen dialektoak*. Donostia: Elkar.